

Cel naukowy projektu i uzasadnienie badań

Zgodnie z polskim prawem spadkowym, wyłącznie osoby, które są spokrewnione, spowinowacone lub przysposobione przez spadkodawcę (zmarłego) dziedziczą na podstawie ustawy (gdy nie ma ważnego testamentu albo gdy dotyczy on rozporządzenia tylko części spadku). Tym samym, na podstawie ustawy dziedziczą jedynie zstępni (dzieci, wnuki etc.) i wstępni (rodzice i dziadkowie) spadkodawcy oraz jego małżonek i pasierbowie lub pasierbice (art. 931-934¹ kodeksu cywilnego z 1964 r.). Inne osoby mogą dziedziczyć wyłącznie na podstawie testamentu. Tym samym **osoby w związkach nieformalnych** – termin roboczy ukuty na określenie osób, które mieszkają razem oraz są ze sobą związane emocjonalnie i finansowo nie będąc w związku małżeńskim ze sobą – **nie dziedziczą po sobie na podstawie ustawy zgodnie z polskim prawem spadkowym**. Osoby takie nie dziedziczą po sobie na podstawie ustawy niezależnie od czasu trwania ich związku, (współ)zależności ekonomicznej lub emocjonalnej, a nawet posiadania lub oczekiwania narodzin wspólnego dziecka. Dotyczy to również członków mniejszości seksualnych, którzy – póki co – nie mają możliwości prawnego sformalizowania swojego związku w Polsce.

Prawo polskie stoi w opozycji do prawa niektórych państw europejskich. **Pewne państwa europejskie zapewniają osobom pozostającym w związkach nieformalnych ustawowe prawo dziedziczenia albo roszczenia o część spadku. Liczba tych krajów po woli rośnie.** Na przykład, w 2017 r. przepisy dotyczące dziedziczenia ustawowego weszły w życie w Austrii oraz w dystrykcie Brčko w Bośni i Hercegowinie.

Ponadto, także rosnąca liczba gospodarstw domowych zamieszkiwanych przez osoby w związkach nieformalnych stanowi powód, dla którego warto rozważyć przyjęcie przepisów zapewniających dziedziczenie ustawowe osobom pozostającym w związkach nieformalnych również w Polsce. Liczba związków przypominających małżeństwo w Polsce wzrosła w latach 2011-2021 o 400 proc. (GUS 2023).

Celem proponowanych badań jest odpowiedź na pytanie: *Czy i jakie przepisy prawne powinny zostać wprowadzone w Polsce, aby zapewnić osobom w związkach nieformalnych prawo do dziedziczenia po sobie lub wzajemne roszczenie o część spadku.*

Struktura badań

Proponowane badania zostaną przeprowadzone **w trzech etapach**. **Pierwszy** z nich polegać będzie na zebraniu i usystematyzowaniu informacji o przepisach prawnych zapewniających osobom w związkach nieformalnych prawo do spadku na podstawie ustawy w krajach europejskich. **Drugi** etap będzie polegać na weryfikacji czy osoby pozostające w związkach nieformalnych powinny mieć zapewnione wzajemne prawo do dziedziczenia ustawowego albo roszczenie o część spadku w Polsce. Odpowiedź na to pytanie zostanie udzielona na podstawie badań opinii publicznej i analizy przepisów obowiązujących w Polsce. **Trzeci** etap będzie polegać na zaprojektowaniu przepisów prawnych zapewniających osobom w związkach nieformalnych prawo do dziedziczenia z ustawy albo do wniesienia roszczenia o część spadku. Przepisy te będą zgodne z obowiązującym w Polsce prawem.

Wyniki badań

Wyniki badań zostaną opublikowane w monografii naukowej poświęconej zaproponowanym zasadom dziedziczenia ustawowego osób w związkach nieformalnych w Polsce i w pięciu artykułach naukowych omawiających, między innymi, zasady dziedziczenia osób w związkach nieformalnych w Europie oraz socjologiczno-prawne argumenty za i przeciw wprowadzeniu ich na gruncie polskiego prawa spadkowego. Dodatkowo, wyniki badań będą prezentowane na różnych konferencjach międzynarodowych oraz w ramach webinarów poświęconych sytuacji prawnej osób pozostających w związkach nieformalnych. Wyniki badań zostaną także rozpowszechnione wśród naukowców i polityków uczestniczących w obradach komisji kodyfikacyjnych różnych krajów (w szczególności, w Polsce) oraz udostępnione organizacjom międzynarodowym zajmującym się prawem spadkowym, a także na bieżąco publikowane w mediach społecznościowych członków zespołu badawczego.